

di pulcherrimum iudicarem. Nam quid huic simile bello fuit? Depopulata Gallia, magnaue illata calamitate, Cimbri finibus nostris aliquando excesserunt, atque alias terras petierunt: jura, leges, agros, libertatem nobis reliquerunt. Romani vero quid petunt aliud, aut quid volunt, nisi invidia adducti, quos fama nobiles, potentesque bello cognoverunt, horum in agris, civitatibusque considerare, atque his aeternam injungere servitatem? Neque enim unquam alia conditione bella gesserunt. Quod si ea, quæ in longinquis nationibus geruntur, ignoratis, respicite finitimam Galliam, quæ in provinciam redacta, jure, et legibus commutatis, ⁷³ securibus subjecta, perpetua premitur servitute.

⁷⁸ Sententiis diotis constituunt, ut, qui valetudine, aut ætate inutiles sunt bello, oppido excedant; atque omnia prius experiantur, quam ad Critognati sententiam descendant: illo tamen potius utendum consilio, si res cogat, atque auxilia morentur, quam deditionis, aut pacis subeundam conditionem. Mandubii, qui eos oppido receperant, cum liberis, atque uxoribus exire coguntur. Ii, cum ad munitiones Romanorum accessissent, flentes omnibus precibus orabant, ut se in servitutum receptos cibo juvarent. Hos Cæsar, dispositis in vallo custodiis, recipi prohibebat.

⁷³ *Securibus subjecta.*) *Ma-* duodecim *securis* in *prædonum* *gistratui Romano, proconsuli,* *potestatem pervenerint,* id est, *cujus illa signa erant. Cicero duo prætores.* *pro Lege Manil. cap. I. cum*

CAPUT XXVIII.

Comius, et alii duces ad Alesiam perveniunt, et non longe a Cæsareis considunt. Productis ex utraque parte copiis, prælium committitur. Ab Germanis impetu facto hostes fugantur; inde varia utrinque fortuna pugnatur.

⁷⁹ Interea Comius, et reliqui duces, quibus summa imperii permissa erat, cum omnibus copiis ad Alesiam

perveniunt; et colle exteriore occupato, non longius n. passibus a nostris munitionibus considunt. Postero die, equitatu ex castris educto, omnem eam planitiem, quam in longitudinem III. milia passuum patere demonstravimus, complent; pedestresque copias, paulum ab eo loco, abditas in locis superioribus constituunt. Erat ex oppido Alesia despectus in campum. Concurritur, his auxiliis visis: fit gratulatio inter eos, atque omnium animi ad lætitiã excitantur. Itaque, productis copiis, ante oppidum considunt, et proximam fossam cratibus integunt, atque aggere explent; seque ad eruptionem, atque omnes casus comparant. Cæsar, omni exercitu ad utramque partem munitionum disposito, ut, si usus veniat, suum quisque locum teneat, et noverit; equitatum ex castris educi, et prælium committi jubet. Erat ex omnibus castris, quæ summum undique jugum tenebant, despectus: atque omnium militum intenti animi pugna eventum expectabant. Galli inter equites raros sagittarios, expeditosque levis armaturæ interjecerant, qui suis cedentibus auxilio succurrerent, et nostrorum equitum impetum sustinerent. Ab his complures de improvise vulnerati, prælio excedebant. Cum suos pugna superiores esse Galli confiderent, et nostros premi multitudine viderent; ex omnibus partibus et ii, qui munitionibus continebantur, et ii, qui ad auxilium convenerant, clamore, et ululatu suorum animos confirmabant. Quod in conspectu omnium res gerebatur, neque recte, aut turpiter factum celeri poterat, utrosque et laudis cupiditas, et timor ignominie ad virtutem excitabat. Cum a meridie prope ad Solis occasum dubia victoria pugnaretur, Germani una in parte confertis turmis in hostes impetum fecerunt, eosque propulerunt. Quibus in fugam coactis, sagittarii circumventi, interfectique sunt. Item ex reliquis partibus nostri cedentes usque ad castra insecuti, sui colligendi facultatem non dederunt. At ii, qui ab Alesia processerant, moesti, prope victoria desperata, se in oppidum receperunt. Uno die intermisso, Galli, atque hoc spatio, magno cratium,

scalarum, 74 harpagonum numero effecto, media nocte silentio ex castris egressi, ad campestris munitiones accedunt. Subito clamore sublato, qua significatione, qui in oppido obsidebantur, de suo adventu cognoscere possent, crates projicere, fundis, sagittis, lapidibus nostros de vallo deturbare, reliquaque, quae ad oppugnationem pertinent, administrare. Eodem tempore, clamore exaudito, dat tuba signum suis Vercingetorix, atque ex oppido educit. Nostri, ut superioribus diebus suis cuique erat locus attributus, ad munitiones accedunt; 75 fundis librilibus, sudibusque, quas in opere disposuerant, ac glandibus Gallos perterrent. Prospectu tenebris adempto, multa utrimque vulnera accipiuntur, complura tormentis tela conjiciuntur. At M. Antonius, et C. Trebonius legati, quibus ex partes ad defendendum obvenerant, qua ex parte 76 premi nostros intellexerunt, iis auxilio ex ulterioribus castellis deductos submittebant. Dum longius ab munitione aberant Galli, plus multitudine telorum proficiebant: posteaquam propius successerunt, aut 77 se ipsi stimulis inopinantes induebant; aut in serobes delapsi transfodiebantur, aut ex vallo, et turribus transjecti 78 pilis muralibus interibant. Multis undique vulneribus acceptis, nulla munitione perrupta, cum lux appeteret, veriti, ne ab latere aperto ex superioribus castris eruptione circumvenirentur, se ad suos receperunt. At interiores, dum ea, quae a Vercingetorige ad eruptionem praeparata erant, proferunt, priores fossas explent, diutius in iis rebus administrandis morati, prius suos discessisse cognoverunt, quam munitionibus appropinquarent. Ita re infecta in oppidum reverterunt.

74 Harpagonum.) Harpago-
nes instrumenta, quibus aliquid
rapitur, aut attrahitur, varii
generis, et usus: hoc loco, qui-
bus munitiones disjiciuntur. Na-
vales harpagoes Curtius fer-
reat manus interpretatur lib. iv.
cap. 2. sect. 12.

75 Fundis librilibus.) Qui-
bus lapides libriles jaciebantur.

76 Premi nostros.) Vide su-

pra lib. ii. cap. 12. sect. 24.

77 Se stimulis induebant.)
Sic paullo ante cap. 26. sect. 73.
se ipsi acutissimis vallibus indue-
bant. Et Virgil. lib. x. vers.
692.

An sese mucrone ob tantum de-
decus amens

Induat.

78 Pilis muralibus.) Vide
supra l. v. c. 16. sect. 40.

CAPUT XXIX.

Galli situs, et munitiones castrorum, adhibitis locorum peritis, cognoscunt. Vergasillanus ad castra Antistii Regini, et C. Canini Rebilli accedit, statimque Vercingetorix oppido egreditur. Acris pugna committitur. Caesar suis laborantibus Labienum cum sex cohortibus mittit, inde etiam Brutum, et Fabium: postremo, cum acrior esset pugna, ipse procedit, praeliumque restituit. Labienus Caesarem per nuntios contulit, quid fieri placeat in magnarum difficultate.

Bis magno cum detrimento repulsi Galli, quid agant, 83 consulunt. Locorum peritos adhibent. Ab his superiorum castrorum situs, munitionesque cognoscunt. Erat a Septemtrionibus collis, quem quia propter magnitudinem circuitus, opere circumplecti non potuerant, nostri necessario penè iniquo loco, et 79 leniter declivi castra fecerunt. Haec C. Antistius Reginus, C. Caninius Rebillus legati cum ii. legionibus obtinebant. Cognitis per exploratores regionibus, duces hostium lv. millia ex omni numero deligunt earum civitatum, quae maximam virtutis opinionem habebant, quid, quoque pacto agi placeat, occulte inter se constituunt. Adui tempus definiunt, cum meridies esse videretur. Iis copiis Vergasillanum Arvernium, unum ex vi. ducibus, propinquum Vercingetorigis, praeficiunt. Ille ex castris prima vigilia egressus, prope confecto sub lucem itinere, post montem se occultavit, militesque ex nocturno labore sese reficere jussit. Cum jam meridies appropinquare videretur, ad ea castra, quae supra demonstravimus, contendit; eodemque tempore equitatus ad campestris munitiones accedere, et reliquae copiae sese pro castris ostendere coeperunt. 84 Vercingetorix ex arce Alesiae suos conspiciat 80 ex

79 Leniter declivi.) Ut supra
cap. 9. sect. 19. leniter acclivis.

80 Ex oppido egreditur; e
castris longuios.) Suspectum, e
castris, seu a castris, quod li-

bri habent. Vide Lipsii Poliore.
I. 9. qui crates legendum cen-
set, praesertim quod vetustio-
res libri, sine praepositione ca-
stris habent.

oppido egreditur; e castris ⁸¹ longurios, musculos, falces, reliquaque, quæ eruptionis causa paraverat, profert. Pugnatur uno tempore omnibus locis, atque omnia tentantur. Quæ minime visa pars firmâ esse, huc concurritur. Romanorum magus tantis munitionibus distinetur, nec facile pluribus locis occurrit. Multum ad terrendos nostros valuit clamor, qui post tergum pugnantibus extitit, quod suum periculum in aliena vident virtute consistere. Omnia enim plerumque, quæ absunt, vehementius hominum mentes perturbant.

⁸⁵ Cæsar idoneum locum nactus, quid quaque in parte geratur, cognoscit; laborantibus submittit; utrisque ad animum occurrit, unum illud esse tempus, quo maxime contendî conveniat. Galli, nisi perfugerint munitiones, de omni salute desperant. Romani, si rem obtinuerint, finem laborum omnium spectant. Maxime ad superiores munitiones laboratur, quo Vergasillaunum missum demonstravimus. Exiguam loci ad declivitatem fastigium magnum habet monumentum. Alii tela conjiciunt, alii testudine facta subeunt; defatigatis invicem integri succedunt; agger ab universis in munitionem coniectus et adscensum dat Gallis, et, quæ in terra occultaverant Romani, contegit. Nec jam arma nostris, nec vires suppetunt. His rebus cognitis Cæsar Labienum cum cohortibus vi. subsidio laborantibus mittit. Imperat, si sustineri non possit, deductis cohortibus eruptione pugnaret. Id, nisi necessario, non faciat. Ipse adit reliquos; cohortatur, ne labori succumbant: omnium superiorum dimicationum fructum in eo die, atque hora docet consistere. Interiores, desperatis campestribus locis propter magnitudinem munitionum, loca prærupta ex adscensu tentant. Huc ea, quæ paraverant, confert: multitudine telorum ex turribus propugnantes deturbant; aggere, et cratibus adi-

⁸¹ Longurios, musculos, falces.) Longurii longa ligna, quæ hic, ut Lipsius censet, fossis superinjicerentur, ut ponticulum facerent. Musculos, eorumque in oppugnando usum,

ipse Cæsar II. Civil. c. 3. sect. 10., et II. descripsit. Falces, cognominatas murales, vide lib. III. Gall. cap. 9. sect. 14.

tus expediunt: ⁸² falcebus vallum, ac loricam rescindunt. Cæsar mittit primo Brutum adolescentem cum cohortibus vi., post cum aliis vii. Fabium legatum. Postremo ipse, cum vehementius pugnaretur, integros subsidio adducit. Restituto prælio, ac repulsis hostibus, eo, quo Labienum miserat, contendit. Cohortes quatuor ex proximo castello educit. Equitum se partem sequi, partem circumire exteriores munitiones, et ab tergo hostes adoriri jubet. Labienus, postquam neque aggeres, neque fossæ vim hostiam sustinere poterant, coactis undequadranginta cohortibus, quas ex proximis præsiidiis deductas sors obtulit, Cæsarem per nuntios facit certiore, quid faciendum existimet. Accelerat Cæsar, ut prælio intersit.

⁸² Falcebus vallum, ac loricam rescindunt.) Hinc usum falcium murarium intelligimus.

CAPUT XXX.

Cæsar ad Labienum proficiscitur; ejus adventu cognito, ab hostibus prælium committitur, bique fugantur. Sedulius occiditur. Vergasillanus capitur. Galli fugiant, quorum alii ab equitatu insequente capiuntur, alii occiduntur. Vercingetorix, legatis ad Cæsarem missis, se dedit. Cæsar ad Aduos proficiscitur, ad quem Arverni legatos mittunt. Labienus in Sequanos it: alii ducet in aliis locis opportune a Cæsare collocantur.

⁸³ Supplicatio Cæsari Romæ indicitur.

Ejus adventu ex colore vestitus cognito, quo insigni in præliis uti consueverat, turmisque equitum, et cohortibus visis, quas se sequi jussèrat, ut de locis superioribus hæc declivia, et devexa cernebantur, hostes committunt prælium. Utrunque clamore sublato, excipit rursus ex vallo; atque omnibus munitionibus clamor. Nostri, emissis pilis, gladiis rem gerunt. Repente post tergum equitatus cernitur. Cohortes alia appropinquant. Hostes terga vertunt. Fugientibus equites occurrunt. Fit magna cædes. ⁸³ Sedulius dux, et princeps Lemovicum

⁸³ Sedulius dux, et princeps Lemovicum.) Nomen Romanum: gens babara, quia extra provin-

ciam: quod mirum, Lemovice enim nunc Limosin, oppidum Lemôge.

occiditur. Vergasillaunus Arvernus vivus in fuga comprehenditur. Signa militaria LXXIV. ad Cæsarem referuntur. Pauci ex tanto numero se incolumes in castra recipiunt. Conspicati ex oppido cædem, et fugam suorum, desperata salute, copias a munitionibus reducunt. Fit protinus, hac re audita, ex castris Gallorum fuga. Quod nisi crebris subsidiis, ac totius diei labore milites fuissent defessi, omnes hostium copiæ deleri potuissent. De media nocte missus equitatus novissimum agmen consequitur. Magnus numerus capitur, atque interficitur: reliqui ex fuga in civitates discedunt. Postero die Vercingetorix concilio convocato, „id se bellum suscepisse, non suarum necessitatum, sed communis libertatis causa demonstrat: et quoniam sit fortunæ cedendum, ad utramque rem se illis offerre, seu morte sua Romanis satisfacere, seu vivum tradere velint.“ Mittuntur de his rebus ad Cæsarem legati. Jubeat armâ tradi, principes produci. Ipse in munitione pro castris consedit. Eo duces producuntur. 84 Vercingetorix deditur. Arma projiciuntur. Reservatis Æduis, atque Arvernis, si per eos civitates recuperare posset, ex reliquis captivis toto exercitu capita singula, prædæ nomine, distribuit. His rebus confectis, in Æduos proficiscitur, civitatem recipit. Eo legati ab Arvernis missi, quæ imperaret, se facturos pollicentur. Imperat magnum numerum obsidum. Legiones in hiberna mittit. Captivorum circiter xx. millia Æduis, Arvernisque reddit. T. Labienum cum II. legionibus, ut equitatu in Sequanos proficisci jubet. Huic M. Sempronium Rutilum attribuit. C. Fabium, et L. Minutium Basilium cum II. legionibus in Rhemis collocati, ne quam a finitimis Bellovacis calamitatem accipiant. C. Antistium Rheimium in Ambibarenos, T. Sextium in Bituriges, C. Caninium Rebilum in Ruthe- nos cum singulis legionibus mittit. Q. Tullium Cicere-

84 Vercingetorix deditur.) Florus III. 10. plura addidit, incertum quo auctore; et quæ locutus sit Vercingetorix Cæsari: et Alesiam flammis fuisse adæquatam; de quo Cæsar, et

all' silent. Dion. Cassius lib. XI. pag. 140. de Vercingetorige, εὐθὺς ἐν δεσμοῖς ἔθηκε, καὶ ὡς τὰ ἐπιχειρῆματα τοῦτο πέμψας ἀπέχεταί.

nem, et P. Sulpicium Cabillonem, et Matisconem in Æduis ad Ararim, rei frumentariæ causa collocat. Ipse Bibracte hiemare constituit. His rebus Cæsaris literis cognatis, Romæ 85 dierum xx. supplicatio inciditur.

85 Dierum xx. supplicatio.) Dictum supra ad finem lib. VI.

C. JULII CÆSARIS
COMMENTARIORUM
DE BELLO GALLICO
LIBER OCTAVUS.

Scriptoré

A. HIRTIO PANSÆ.

A. Hirtii Præfatio in octavum librum Commentariorum C. Julii Cæsaris de Bello Gallico.

Coactus assiduis tuis vocibus, Balbe, cum quotidiana mea recusatio non difficultatis excusationem, sed inertæ videretur deprecationem habere, difficillimam rem suscepi. Cæsaris nostri commentarios rerum gestarum Galliæ, non comparandos superioribus, atque insequentibus ejus scriptis, contexui: novissimeque imperfecta ab rebus gestis Alexandriæ confeci, usque ad exitum non quidem civilis dissensionis, cujus finem nullum videmus, sed vitæ Cæsaris. Quos utinam qui legent, scire possent, quam invitus suscept-

A. HIRTII, vel OPPII.) Et utroque bello commentarii sup-
ollim de auctore hujus libri, et plentur, quod Suetonius Cæsar
aliorum, quibus Cæsaris de cap. 50. refert, dubitatum fuit.